

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до організації самостійної роботи, проведення практичних занять
та виконання контрольних робіт
з дисципліни

«ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ»

*(для студентів 1 курсу денної та 2 курсу заочної форм навчання
спеціальності 051 – Економіка, 071 – Облік і оподаткування)*

Методичні рекомендації до організації самостійної роботи, проведення практичних занять та виконання контрольних робіт з дисципліни «Політична економія» (для студентів 1 курсу денної та 2 курсу заочної форм навчання спеціальності 051 – Економіка, 071 – Облік і оподаткування) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; уклад. Н. В. Можайкіна. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018 – 50 с.

Укладач канд. екон. наук, доц. **Н. В. Можайкіна**

Рецензент

Островський І. А., кандидат економічних наук, доцент Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рекомендовано кафедрою економічної теорії, протокол № 10 від 17.05.2018.

ЗМІСТ

<i>Передмова</i>	4
<i>ЗМ 1 ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ</i>	6
Тема 1 Предмет і метод політичної економії.....	6
Тема 2 Виробництво матеріальних благ і послуг. Продукт і характер праці.....	8
Тема 3 Економічні потреби та інтереси.....	11
Тема 4 Соціально-економічний устрій суспільства. Економічна система та закони її розвитку.....	13
Тема 5 Товарна організація суспільного виробництва. Товари і гроші.....	15
<i>ЗМ 2 ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ</i>	17
Тема 6 Ринок, його сутність і функції. Моделі ринку. Конкуренція і ціноутворення.....	17
Тема 7 Капітал: процес виробництва і нагромадження. Наймана праця і заробітна плата.....	20
Тема 8 Підприємство як товаровиробник. Валовий дохід і прибуток. Вартість виробництва і прибуток.....	22
Тема 9 Домогосподарство в системі економічних відносин.....	25
Тема 10 Галузеві особливості виробництва і функціонування капіталу. Форми прибутку, процент і рента.....	28
<i>ЗМ 3 ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОГРЕС. ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ</i>	30
Тема 11 Суспільне відтворення. Суспільний продукт і його основні форми.....	30
Тема 12 Економічний розвиток. Зайнятість, відтворення робочої сили та їх регулювання державою.....	33
Тема 13 Господарський механізм у системі суспільного відтворення. Держава та її економічні функції.....	35
Тема 14 Сучасні економічні системи. Особливості розвитку перехідних економік.....	36
Тема 15 Суть і структура світового господарства. Форми міжнародних економічних відносин.....	38
Тема 16 Економічні аспекти глобальних проблем та їх вплив на економічний розвиток України.....	40
<i>Тематика контрольних робіт</i>	42
<i>Екзаменаційні питання</i>	45
<i>Критерії оцінювання знань студентів з дисципліни</i>	47
<i>Список джерел</i>	49

ПЕРЕДМОВА

Політична економія – одна з фундаментальних суспільних наук. Вона вивчає корінні базові економічні відносини, що виникають між людьми у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних і духовних благ; досліджує проблеми ефективного використання економічних ресурсів. Оскільки обсяг цих ресурсів є обмеженим, виникає гостра необхідність їх найкращого використання для того, щоб створити більше товарів та послуг та якнайповніше задовольняти індивідуальні потреби та потреби суспільства в цілому.

Мета дисципліни – надання майбутнім спеціалістам комплексу знань в галузі політичної економії, навички аналізу та дослідження економічних явищ і процесів, сформувати сучасний науковий тип економічного мислення.

Мета викладання – комплексне вивчення економічних відносин як форми суспільного виробництва, ґрунтовне пізнання проблем ефективного використання суспільством обмежених виробничих ресурсів і шляхів досягнення максимальних кінцевих результатів у задоволенні суспільних потреб, що невідпинно зростають.

Завдання дисципліни – науково обґрунтувати загальні основи економічного життя суспільства, розкрити закономірності розвитку суспільного виробництва, з'ясувати механізм дії економічних законів і особливостей використання їх людьми у процесі господарської діяльності, визначити суттєві риси основних соціально-економічних систем і напрями їх еволюції, з'ясувати роль політекономії у розробці шляхів формування соціально-орієнтованої економічної системи суспільства.

Предмет дисципліни – виробничі відносини в їх єдності та взаємодії з організаційно-економічними відносинами і продуктивними силами. Політекономія досліджує закони, які управляють виробництвом, розподілом, обміном і споживанням життєвих благ та розробляє методологічні основи механізму їх використання суспільством з метою підвищення ефективності

виробництва і зростання добробуту населення.

Згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу, для підвищення ефективності вивчення політичної економії необхідно поряд з аудиторною роботою більше уваги приділяти самостійній підготовці студентів, кількість годин на яку збільшено. Це сприятиме формуванню у майбутніх фахівців навичків активної і творчої діяльності.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні набути:

- знання основних економічних категорій;
- вміння аналізувати економічні явища і процеси;
- знання методів дослідження економічних факторів, явищ процесів;
- уміння орієнтуватись в економічному житті суспільства;
- вміння самостійно виробляти і приймати оптимальні економічні рішення.

ЗМ 1 ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Тема 1 Предмет і метод політичної економії

План семінарського заняття

1. Виникнення та історичний процес розвитку економічної думки.
2. Предмет, функції та основні розділи політичної економії.
3. Методи пізнання соціально-економічних процесів.
4. Економічні категорії, закони та моделі, їх сутність та особливості.

Теми рефератів

1. Економікс і політична економія: точки перетину та відмінності.
2. Основні напрямки сучасної економічної думки.
3. Місце і роль політичної економії в системі економічних наук.
4. Політична економія і формування сучасного економічного мислення.
5. Економічні закони, їх класифікація та механізм дії.
6. Метод політичної економії та його складові елементи.
7. Політична економія і економічна політика.

Питання для обговорення

1. Для чого потрібна економічна наука?
2. Які економічні умови сприяли виникненню, становленню та розвитку економічної науки?
3. Які причинно-наслідкові зв'язки можна вважати економічними законами? Як розуміти об'єктивний характер економічних законів?
4. Що таке «метод» та «методологія» політичної економії? Яка різниця між методами пізнання та методами дослідження, які застосовуються при вивченні тих чи інших господарських явищ та процесів?
5. Яка роль наукових абстракцій у процесі пізнання виробничих відносин? Поясніть наступне твердження: «Абстракція...це обов'язкове середовище все загальності...фактично абстракція та все загальність – це синоніми».

6. Яку цінність має політична економія для індивідуального користування та суспільної практики?

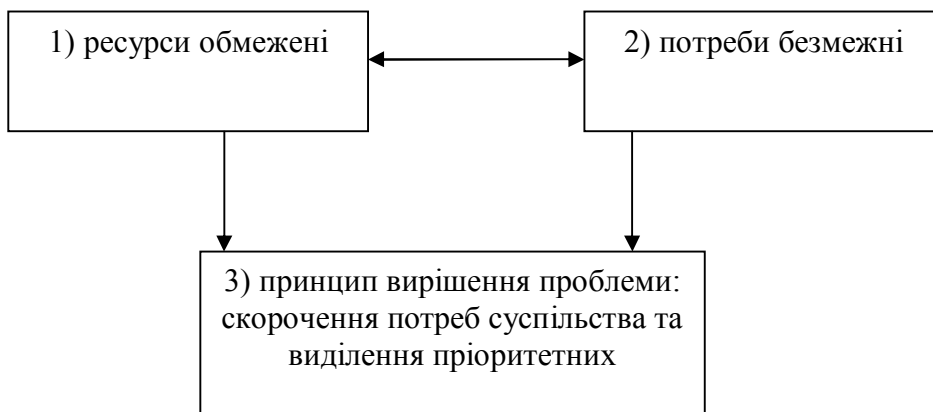
Вправи

1. Серед наведених нижче понять підберіть парні та протилежні, заповнюючи таблицю.

Аналіз, індукція, аналогія, антиномія, синтез, дедукція, абстрактне, конкретне.

Парні	Протилежні

2. Поясніть, у якій з трьох частин схеми, що характеризує головну особливість економічної діяльності суспільства, припущено помилки?

Тести

1. Чи правильні наступні твердження (Так / Ні):

- а) економічна наука відрізняється від природничих наук можливістю постановки контрольованого експерименту;
- б) економічні закони, як і закони природи, мають об'єктивний характер;
- в) об'єктом дослідження політичної економії є продуктивні сили суспільства.

2. Виділіть характерні ознаки економічних законів і законів природи:

- а) носять об'єктивний характер;

- б) не залежать від волі людей;
- в) мають значну тривалість існування;
- г) зникають по мірі зміни умов існування людського суспільства.

3. Який з методів пізнання дозволяє прослідкувати тенденції розвитку економічного явища в хронологічній послідовності:

- а) метод індукції;
- б) статистичний метод;
- в) історичний підхід;
- г) аналіз економічного явища.

4. Назва теоретичної економічної науки «Політична економія» вперше з'явилося у:

- а) середині VI століття;
- б) 1615 р.;
- в) 1776 р.;
- г) 1516 р.

Тема 2 Виробництво матеріальних благ і послуг. Продукт і характер праці

План семінарського заняття

1. Матеріальний зміст процесу виробництва та його основні фактори.
2. Суспільна форма виробництва і зв'язок з його матеріальним змістом.
3. Структура виробництва.
4. Продукт виробництва і характер праці.
5. Виробничі можливості суспільства і визначення альтернативної вартості.
6. Економічна і соціальна ефективність виробництва: сутність і показники.

Теми рефератів

1. Проблеми ефективності виробництва в умовах ринкової економіки.
2. Духовне виробництво, його роль в економічному розвитку.

3. Роль НТП у соціально-економічному прогресі.
4. НТР: суть, основні етапи, особливості сучасного етапу.

Питання для обговорення

1. В чому полягає проблема вибору в економічному житті?
2. Які виробничі ресурси необхідні для організації суспільного виробництва? Як Ви розумієте їх обмеженість?
3. Поясніть наступне твердження: «Товарів та послуг не вистачає тому, що існує обмеженість ресурсів». Що розуміють під «рідкістю ресурсів»?
4. Розкрийте поняття уречевленого фактора виробництва. Як НТП впливає на уречевлений фактор виробництва?
5. Які фактори визначають виробничі можливості суспільства?

Вправи

1. На основі таблиці побудуйте криву виробничих можливостей. Що показують точки на цій кривій? Що означають точки за її межами?

Обсяг продукції, тис. од.	А	Б	В	Г	Д
Лимонад	80	70	35	35	0
Хлібобулочні вироби	0	15	30	45	60

2. В таблиці наведені альтернативні витрати виробництва Х і У.

Вид продукту	Виробничі альтернативи				
	А	В	С	Д	Е
Х	0	1	2	3	4
У	10	9	7	4	0

Визначте:

а) альтернативну вартість виробництва додаткових одиниць товару Х, якщо економіка поступово переходить від альтернативи «А» до альтернативи «Е»;

б) альтернативну вартість виробництва додаткових одиниць товару У, якщо економіка поступово переходить від альтернативи «Е» до альтернативи «А».

3. Фірма випускає два види товарів: мотоцикли і міні-трактори. Варіанти виробництва наведені в таблиці:

Варіанти	Мотоцикли	Міні-трактори
А	100	0
Б	90	10
В	70	20
Г	40	30
Д	0	40

а) Побудуйте криву виробничих можливостей фірми, відкладаючи по вертикальній осі кількість мотоциклів, а по горизонтальній – кількість міні-тракторів. Яку форму має КВМ? Поясніть чому.

б) Відзначте, які з наступних варіантів виробництва є неефективними, ефективними і неможливими:

- 1) 60 мотоциклів і 30 міні-тракторів;
- 2) 40 мотоциклів і 25 міні-тракторів;
- 3) 30 мотоциклів і 32 міні-трактори.

в) Розрахуйте альтернативну вартість поваріантного додаткового збільшення виробництва мотоциклів? Поясніть тенденцію зміни альтернативної вартості мотоциклів.

г) Розрахуйте альтернативну вартість поваріантного додаткового збільшення виробництва міні-тракторів? Поясніть тенденцію зміни альтернативної вартості міні-тракторів?

Тести

1. В економіці, що функціонує в умовах повної зайнятості та повного використання інших ресурсів на постійній технологічній основі:

а) для збільшення засобів виробництва необхідно розширити виробництво предметів споживання;

б) для скорочення виготовлення засобів виробництва необхідно зменшити виробництво предметів споживання;

в) збільшення виготовлення засобів виробництва неможливе;

г) для збільшення виготовлення засобів виробництва необхідно скоротити виробництво предметів споживання.

2. Крива виробничих можливостей показує:

- а) точну кількість двох товарів, які заплановані для виробництва;
- б) найкращу з можливих комбінацій двох товарів;
- в) альтернативну комбінацію товарів за наявності даної кількості ресурсів;

г) час, коли вступає у дію закон спадної продуктивності факторів виробництва.

3. Особистим фактором суспільного виробництва є:

- а) людина;
- б) робоча сила;
- в) особистість.

4. Науково-технічна революція – це;

- а) якісний стрибок у розвитку продуктивних сил;
- б) кількісне накоплення нової техніки;
- в) зміна всіх факторів суспільного виробництва;
- г) різке зростання продуктивності праці.

Тема 3 Економічні потреби та інтереси

План семінарського заняття

1. Сутність та структура економічних потреб.
2. Закон зростання потреб та його взаємозв'язок з виробництвом.
3. Економічні інтереси, їх сутність, класифікація та взаємодія.
4. Мотиви і стимули ефективного господарювання.

Теми рефератів

1. Роль потреб та інтересів як джерела активності економічних суб'єктів.
2. Суперечності економічних інтересів у суспільстві.
3. Характер походження потреб і фактори, що впливають на їх зміст.

4. Мотиви і стимули виробничої діяльності людини.

Питання для обговорення

1. Поясніть характер походження потреб. Які фактори впливають на їх зміст?

2. Які види потреб вам відомі?

3. Сформулюйте сутність закону зростання потреб.

4. Що таке «економічний інтерес»? Як він виникає, на чому ґрунтується?

5. Які відмінності між економічною потребою та інтересом?

Вправи

1. Найповніше задоволення особистих потреб суспільства є основним стрижнем кінцевої мети виробництва. Поясніть:

а) які потреби суспільства є похідними?

б) чи повинні люди задля найповнішого задоволення особистих потреб відмовлятися від виробничих потреб? Чому абсолютно зростають виробничі потреби?

2. Для української економіки характерні досить глибокі економічні суперечності. Якими, на ваш погляд, факторами вони викликані? Чи є зараз можливості успішного розв'язання найгостріших економічних суперечностей українського суспільства?

Тести

1. Усвідомлення потреб означає появу:

а) інтересу;

б) дії;

в) стимулу;

г) нової потреби.

2. Що логічно зайве у цьому порядку (тест пов'язаний виключно з потребами):

а) чистити зуби;

б) голитися;

- в) робити ранкову зарядку;
- г) отримувати чисту воду у квартиру;
- д) пити каву.

3. До раціональних потреб відносяться:

- а) прагнення до накопичення багатства будь-якою ціною;
- б) досягнення особистого добробуту за рахунок суспільства;
- в) зловживання алкоголем, паління, казино, ігрові автомати;
- г) правильної відповіді немає.

Тема 4 Соціально-економічний устрій суспільства. Економічна система та закони її розвитку

План семінарського заняття

1. Соціально-економічний устрій суспільства.
2. Економічна система та закони її розвитку.
3. Типи і моделі економічних систем та їх характеристика.
4. Власність, її місце в економічній системі.
5. Форми і види власності сучасної економіки.
6. Роздержавлення і приватизація: зміст, цілі і способи.

Теми рефератів

1. Сучасні та традиційні економічні системи.
2. Історичний характер систем і форм власності.
3. Проблеми становлення корпоративної власності в Україні.
4. Роль державної власності та її межі в економічній системі.
5. Акціонерна форма власності в умовах розвинутої ринкової системи господарювання.

Питання для обговорення

1. У чому полягає сутність економічної системи?
2. Що таке відносини власності та яка їх структура?
3. Розкрийте зміст поняття «право власності».
4. Розкрийте зміст новітніх тенденцій у розвитку відносин власності та

їх причини.

5. Розкрийте специфіку інтелектуальної власності.

6. Дайте порівняльну характеристику адміністративно-командної економіки і ринкової економічної системи.

7. Які, на ваш погляд, соціальні наслідки приватизації?

Вправи

1. Чому відносини власності змінюються? Що лежить в основі їхнього розвитку? Чи будь-яка зміна відносин власності призведе до зміни економічної системи? Обґрунтуйте свою точку зору історичними прикладами.

2. Власник, який сам господарює на об'єкті, що йому належить, ні з ким не ділиться своїми доходами, і це для нього є вигідним. Однак на практиці об'єкт власності найчастіше відчужується від власника і права користування передаються іншим суб'єктам. Які вигоди від цього можуть отримувати власник і суб'єкти господарювання, а також які в даному випадку можуть з'явитися негативні явища?

Тести

1. Проблеми: що, як і для кого виробляти? – можуть мати відношення:

- а) тільки до адміністративно-командної системи;
- б) тільки до ринкової економіки;
- в) тільки до відсталої економіки;
- г) до будь-якої економічної системи.

2. Що Ви розумієте під економічною категорією «власність»:

- а) володіння людиною матеріальними та духовними благами;
- б) юридично закріплене право володіти, розпоряджатися, використовувати матеріальні та духовні блага;
- в) відносини між людьми з приводу присвоєння матеріальних і духовних благ;
- г) власність – це комплекс прав володаря благ.

3. Коли економічні проблеми вирішуються частково за допомогою ринкових механізмів, частково на основі державного втручання, то економіка:

- а) традиційна,
- б) командна,
- в) ринкова,
- г) змішана.

4. Які чинники обумовили дефіцит ресурсів у адміністративно-командній економіці:

- а) ціни, що не враховують співвідношення попиту та пропозиції;
- б) відсутність безробіття;
- в) конкуренція товаровиробників.

5. Яка з наведених характеристик не відноситься до традиційної системи:

- а) приватна власність,
- б) централізоване планування,
- в) свобода приватного підприємництва.

Тема 5 Товарна організація суспільного виробництва. Товари і гроші

План семінарського заняття

1. Форми організації суспільного господарювання та їх характеристика.
2. Товар та його властивості. Еволюція теорії вартості товару.
3. Форми обміну і виникнення грошей. Історичні види грошей.
4. Сутність і функції грошей. Закони грошового обігу.
5. Сутність, причини і показники інфляції.
6. Типи, вили і соціально-економічні наслідки інфляції.

Теми рефератів

1. Закон вартості та його роль у виникненні ринкової економіки.
2. Кількісна теорія грошей та її сучасні варіанти.
3. Грошова система України.

4. Електронні гроші: форми і сфери їх використання.
5. Роль золота у сучасній грошовій системі.

Питання для обговорення

1. Дайте характеристику товару, його властивостей і особливостей.
2. Які умови перетворення праці взагалі, у фізіологічному сенсі, в категорію абстрактної праці?
3. Поясніть різницю між вартістю та міноюю вартістю товару?
4. Які види грошей Ви знаєте?
5. Дайте характеристику грошовим системам? Як протікала їх еволюція?
6. Перелічіть основні наслідки та шляхи подолання інфляції.
7. Обґрунтуйте напрями проведення антиінфляційної політики.

Вправи

1. Розрахуйте кількість грошей, необхідних для обігу, якщо річний обсяг продаж складає 150 млрд. дол., а долар обслуговує за рік 5 товарних угод. Як зміниться кількість необхідних для обігу грошей, якщо:
 - а) сума цін реалізованих товарів зросте вдвічі;
 - б) долар збільшить кількість оборотів вдвічі.
2. У чому сутність кількісної теорії грошей? Використовуючи модель Фішера, покажіть, як зміниться потреба суспільства у грошах, якщо обсяг вироблених товарів зросте на 30 %, індекс цін збільшився на 10 %, а швидкість обігу грошей уповільнилась на 10 %.
3. Визначте кількість грошей, необхідну для здійснення усіх комерційних операцій у країні, якщо річна сума продажу складає 450 млрд. грн., угоди в кредит – 75 млрд. грн, платежі, строк погашення яких настав, – 50 млрд. грн., сума операцій із взаємозаліками – 30 млрд. грн. Швидкість обігу однієї гривні: 10 разів на рік; 5 разів на рік.
4. Ринковий кошик складається (умовно) із 2 кг борошна і 3 кг яблук. Ціна борошна – 6 грн за 1 кг, ціна яблук – 10 грн за 1 кг. Визначте рівень інфляції, якщо ціна яблук зросла на 20 %; у 3 рази.

Тести

1. Укажіть, яке з умов визначає товарний характер обміну:
 - а) суспільний поділ праці;
 - б) господарська спеціалізація товаровиробників;
 - в) ізольованість виробників як власників засобів виробництва;
 - г) суспільний характер праці.
2. Яку функцію грошей може виконувати бартер:
 - а) міра вартості;
 - б) засіб обігу;
 - в) засіб платежу;
 - г) засіб нагромадження.
3. До недоліків натурального обміну належать:
 - а) незручності, складності у досягненні спів падання обмінних бажань;
 - б) збільшення часу обміну;
 - в) необхідність пошуку покупців;
 - г) немає правильної відповіді.
4. Вартість кожного окремого товару обернено пропорційно залежить від:
 - а) якості товару;
 - б) продуктивності праці;
 - в) інтенсивності праці;
 - г) складності праці.

ЗМ 2 ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тема 6 Ринок, його сутність і функції. Моделі ринку. Конкуренція і ціноутворення

План семінарського заняття

1. Ринкове господарство як невід'ємна складова товарного виробництва. Риси, структура та функції ринку.

2. Інфраструктура ринку.
3. Моделі ринку.
4. Сутність попиту і пропозиції та фактори, що на них впливають.
5. Еластичність попиту і пропозиції.
6. Взаємодія попиту і пропозиції. Ринкова рівновага.
7. Конкуренція, її сутність і економічні основи. Види економічної конкуренції.

Теми рефератів

1. Проблеми формування біржових систем.
2. Закони попиту і пропозиції та їх дія в економіці України.
3. Практичне значення цінової еластичності в сучасних умовах.
4. Види монополії в сучасних умовах господарювання.
5. Монополізація української економіки: стан та тенденція розвитку.

Питання для обговорення

1. У чому різниця ринкової регульованої економіки від централізованої?
2. Які закони регулюють ринкову економіку?
3. Ринок і конкуренція приносять економічному зростанню, але чинять також негативний вплив на продуктивні сили, можуть спричиняти соціальну нерівність. Чи можливо нейтралізувати ці негативні явища? Чому ні? Чому так?
4. Що таке кон'юнктура ринку? Як її вивчати? Чи слід враховувати кон'юнктуру ринку при прийнятті господарських рішень?
5. Чи конкурують між собою фірми, належні до різних галузей?
6. Проаналізуйте перспективи розвитку і роль малого бізнесу в Україні?

Вправи

1. У таблиці наведені дані стану ринку відеокaset:

Ціна, грн.	8	16	24	32	40
Попит, млн. шт.	70	60	50	40	30
Пропозиція, млн. шт.	10	30	50	70	90

- а) нарисуйте графік попиту і пропозиції відеокaset на ринку;
- б) яка ситуація виникне на ринку – надлишок чи дефіцит відеокaset – при ціні 8 грн. за касету? Визначте обсяг надлишку/дефіциту;
- в) виконайте те ж завдання за умови, що ціна складе 32 грн за касету;
- г) чому дорівнює рівноважна ціна і рівноважний обсяг відеокaset;
- д) збільшення споживчих витрат підвищило попит населення на відеокasetи на 15 млн. шт. при кожному рівні ціни. Чому будуть дорівнювати рівноважна ціна і рівноважний обсяг відеокaset на ринку за таких умов?

2. Припустимо, функція попиту дорівнює $Q_d = 100 - p$ та пропозиція $Q_s = 2p - 50$. Знайдіть рівноважну ціну та рівноважну кількість продукції. Якщо уряд вирішить знизити ціну до 40 грн, намагаючись стимулювати споживача, до чого це призведе?

3. У таблиці наведені дані про попит і пропозиції на ринку картоплі:

Ціна (P) за кг, дол.	Обсяг попиту (D), тис. кг за день	Обсяг пропозиції (S), тис. кг за день	Надлишок чи дефіцит, тис. кг
0,2	60	5	
0,3	40	15	
0,4	25	25	
0,5	15	35	
0,6	10	40	
0,7	5	45	

- а) розрахуйте обсяги надлишку або дефіциту картоплі на ринку за кожного рівня цін і заповніть останній стовпчик таблиці;
- б) накресліть криві попиту і пропозиції та визначте рівноважну ціну і рівноважний обсяг продукції на ринку;
- в) припустимо, що зростання споживчих підвищило споживання картоплі на 10 тис. кг щоденно за кожного рівня цін. Якими будуть в такому випадку рівноважна ціна та рівноважний обсяг продажу? Свою відповідь проілюструйте графічно.

Тести

1. Якщо попит знижується, то крива попиту переміщується:

- а) вниз і вправо;

- б) за часовою стрілкою;
 - в) вверх та вправо;
 - г) проти часової стрілки.
2. Вдосконалення технологій переміщує:
- а) криву попиту вверх та вправо;
 - б) криву попиту вниз і вправо;
 - в) криву пропозиції вниз і вправо;
 - г) криву пропозиції вверх та вліво.
3. Якщо ринкова ціна нижче за рівноважну, то:
- а) з'являється надлишок товару;
 - б) виникає дефіцит товарів;
 - в) формується ринок покупця;
 - г) спадає ціна ресурсів.
4. Міськводоканал, який постачає велике місто водою:
- а) не є монополією;
 - б) є природною монополією;
 - в) є монополією, заснованою на диференціації продукції;
 - г) правильна відповідь не вказана.
5. Ринковий попит на ринку товарів не віддзеркалює впливу:
- а) доходів споживачів;
 - б) цін на взаємопов'язані товари;
 - в) цін на ресурси;
 - г) чисельності покупців.

Тема 7 Капітал: процес виробництва і нагромадження. Наймана праця і заробітна плата

План семінарського заняття

1. Капітал як економічна категорія товарного виробництва.
2. Кругооборот промислового, торговельного і позичкового капіталу, його стадії і форми.

3. Структура авансованого капіталу. Амортизація і відтворення основного капіталу.

4. Робоча сила як товар.

5. Сутність заробітної плати, її форми і причини диверсифікації.

6. Вплив держави і профспілок на функціонування ринку праці.

Теми рефератів

1. Стан і перспективи первісного накопичення капіталу.

2. Умови мотиваційної природи заробітної плати.

3. Вартість, ціна робочої сили та заробітна плата.

4. Мінімальна заробітна плата та її динаміка в Україні.

Питання для обговорення

1. Який вид має загальна формула руху капіталу і який зміст у це вкладається?

2. У чому полягає сутність заробітної плати?

3. Яких форм набуває заробітна плата? Розкрийте їх зміст.

4. Назвіть основні інструменти, за допомогою яких держава здатна впливати на зменшення диференціації у розподілі доходів між окремими членами суспільства.

5. У чому різниця між номінальною і реальною заробітною платою?

Вправи

1. Величина середньомісячної заробітної плати в Україні у n -му році складала 1806 грн. За прогнозом індекс споживчих цін у $(n+1)$ -му році зросте на 12 %. Визначте, якою має бути величина середньомісячної заробітної плати у $(n+1)$ -му році, щоб реальна заробітна плата залишилася на колишньому рівні?

2. Використовуючи дані таблиці, визначте індекси номінальної заробітної плати у країні. Отримані результати порівняйте з індексами реальної заробітної плати і зробіть висновки.

Показники \ Рік	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	230	311	376	462	590	806	1041	1351	1806	1906	2239
Індекс реальної заробітної плати, %	99,1	119,3	118,2	115,2	123,8	120,3	118,3	112,5	106,3	90,8	110,2

Тести

1. Фізичний знос стосується тільки:
 - а) основного капіталу;
 - б) змінного капіталу;
 - в) оборотного капіталу;
 - г) всі відповіді правильні.
2. Амортизація являє собою:
 - а) використання засобів виробництва на підприємстві;
 - б) поступове перенесення вартості засобів праці на створену продукцію;
 - в) погашення авансованих коштів на створення продукції;
 - г) щорічне списання частини вартості основного капіталу.
3. За способом обороту та перенесення вартості розрізняють капітал:
 - а) постійний і змінний;
 - б) реальний і фактичний;
 - в) основний і оборотний;
 - г) речовий і людський.

Тема 8 Підприємство як товаровиробник. Валовий дохід і прибуток.

Вартість виробництва і прибуток

План семінарського заняття

1. Підприємство як суб'єкт ринкової економіки.
2. Валовий дохід, його сутність і структура. Значення прибутку в розвитку підприємництва.

3. Маркетинг і менеджмент у сучасній діяльності підприємств.
4. Витрати виробництва, їхня сутність і класифікація.
5. Прибуток на капітал і фактори, що його визначають.
6. Норма прибутковості, її види і фактори.

Тема рефератів

1. Фінансово-промислові групи як форма організації підприємництва.
2. Державні підприємства: причини існування й особливості функціонування.
3. Неприбуткові організації.
4. Інституційні форми підприємств, що управляються трудовими колективами.
5. Витрати виробництва в системі економічного відтворення.
6. Формування прибутку при регулюванні цін природних монополій.
7. Максимізація прибутку підприємств.
8. Роль граничних витрати при формуванні стратегії фірми.

Питання для обговорення

1. У чому полягає сутність підприємницької діяльності і які вона виконує функції в ринковій економіці?
2. Обґрунтуйте, чим відрізняється підприємницька діяльність від будь-якої іншої діяльності?
3. Чи всі люди можуть бути підприємцями? Які для цього потрібно мати людині якості?
4. Яке значення має прибуток підприємства у ринковій економіці?
5. Охарактеризуйте види господарських товариств.
6. Що таке витрати виробництва? Які існують види витрат?
7. У чому полягає економічна сутність прибутку?
8. Проаналізуйте основні форми прибутку.
9. Як визначається норма прибутку?
10. Яку економічну роль відіграє прибуток?
11. Визначте елементи структури витрат виробництва.

Вправи

1. Вартість машини – 5 тис. дол., строк її служби – 8 років. Визначте величину зносу машини за рік та норму амортизації. У чому сутність зносу основного капіталу?

2. Річний знос машин і обладнання – 420 тис. дол., що складає 12,5 % від їх вартості. Яка сума витрачена на придбання машин та обладнання, який строк їх служби?

3. Ви володієте інформацією пр. три інвестиційні проекти: А, Б і В.

А: витрати – 150 грн., майбутній прибуток – 1 грн. за рік;

Б: витрати – 150 грн., майбутній прибуток – 15 грн. за рік;

В: витрати – 1000 грн., майбутній прибуток – 75 грн. за рік.

а) Розрахуйте норму прибутку для кожного з трьох проектів.

б) Якщо ставка відсотка за капітал, отриманий в кредит, дорівнює 5 %, 7 %, 9 % та 11 %, то при якому рівні відсоткових ставок реалізація проектів А, Б, В буде вигідною чи невигідною для Вас як підприємця?

4. У короткостроковому періоду фірма виробляє 500 одиниць продукції. Середні змінні витрати становлять 3 грн., середні постійні витрати – 1 грн. Чому дорівнюють сукупні витрати?

5. Ви працювали PR-менеджером у корпорації «Бета» і отримували 24 тис. грн. заробітної плати за рік, але Ви вирішили заснувати власну фірму. Річна оренда приміщення обійшлася Вам у 32 тис. грн., оренда обладнання – у 64 тис. грн. Для оплати ліцензії Ви взяли 1 тис. грн. з власного строкового рахунку в банку у 20 тис. грн., на які нараховувалось 20% річних. Витрати на сировину і матеріали становили 10 тис. грн. на рік. Очікуваний річний дохід становить 200 тис. грн.

Визначте величини бухгалтерського та економічного прибутків і поясніть, чи було б доцільним Ваше рішення щодо заснування власного бізнесу.

6. Норма прибутку – 10 %. Величина авансованого капіталу – 100 тис. грн. Знайдіть масу прибутку.

Тести

1. Кого з перелічених суб'єктів не можна віднести до підприємців:
 - а) власник кафе;
 - б) фермер;
 - в) власник простих акцій;
 - г) власник облігацій державної позики.
2. Відсутність прибутку – це:
 - а) свідчення про банкрутство підприємства;
 - б) свідчення про нереалізацію кінцевої підприємницької цілі;
 - в) абсолютно нічого не говорить про становище підприємства на даний момент;
 - г) свідчення про зменшення доходів покупців.
3. Вкажіть, яке визначення найбільш повно відображає сутність підприємства:
 - а) підприємство – це відособлена економічна структура, яка займається виробництвом та реалізацією певних товарів та послуг з метою отримання доходу;
 - б) підприємство – це господарська одиниця, яка приймає участь у поділі праці;
 - в) підприємство – це самостійна економічна структура, що діє у певній системі суспільного поділу праці.
4. Визначте, до яких витрат – постійних чи змінних – відносяться наступні витрати:
 - а) витрати на рекламу продукції;
 - б) витрати на придбання палива;
 - в) витрати на сировину;
 - г) заробітна плата управлінському персоналу;
 - д) заробітна плата робітникам;
 - е) амортизаційні відрахування.

5. Оберіть правильну відповідь (Так / Ні):

а) бухгалтерський прибуток відрізняється від економічного витратами виробництва;

б) бухгалтерський прибуток – це різниця між валовими доходами та економічними витратами;

в) економічний прибуток – це різниця між валовими доходами та економічними витратами.

6. У довгостроковому періоду:

а) усі витрати є неявними;

б) всі витрати є зовнішніми;

в) всі витрати є постійними;

всі витрати є змінними

Тема 9 Домогосподарство в системі економічних відносин

План семінарського заняття

1. Домогосподарство як суб'єкт ринкової економіки.

2. Двоїста роль домогосподарства в економіці. Домогосподарство як постачальник ресурсів.

3. Доходи домогосподарства. Витрати домогосподарства. Розподіл доходів на особисте споживання, податки і заощадження.

4. Особливості поведінки домогосподарств.

Теми рефератів

1. Шляхи удосконалення соціального захисту населення.

2. Грошові доходи і витрати населення України.

3. Домашні господарства.

Питання для обговорення

1. Що слід розуміти під домогосподарством?

2. Які функції виконують домогосподарства?

3. Розкрийте сутність і практичне значення концепції раціонального споживання.

4. Які умови визначають оптимальний план споживання домогосподарства?

5. Проаналізуйте, які умови можуть впливати на попит домогосподарства.

Вправи

1. Протягом року домашнє домогосподарство одержало 36000 грн. заробітної плати, з якої виплачено податків на суму 6000 грн. Розмір допомоги по догляду за дитиною склав 1200 грн., 500 грн. було отримано у вигляді дивідендів. На оплату благ і послуг домогосподарство витратило 21000 грн., за кредит сплачено 3000 грн., в банк на депозит покладено 2000 грн. Виконайте наступні завдання:

- а) визначте доходи і видатки домашнього господарства;
- б) скільки гривень доходу домашнього господарство виявилось невикористаним;
- в) охарактеризуйте структуру доходів і видатків домашнього господарства.

2. У таблиці наведені дані про структуру доходів сім'ї за два роки. Заповніть таблицю і визначте структуру доходів домогосподарства, зробіть висновок.

Види доходів	Величина доходу, грн.		Частка у бюджеті сім'ї, %	
	1-й рік	2-й рік	1-й рік	2-й рік
Заробітна плата	25300	35000		
Доходи від власності	2000	3500		
Допомога на дитину	1200	1200		
Дивіденди на акції	600	800		
Відсоток по депозиту	500	1000		
Трансфертні платежі	400	500		
Всього	30000	42000	100	100

Тести

1. Чи правильні наступні твердження (Так / Ні):
- а) чим більше у сім'ї накопленого багатства, тим більше величина споживання;

б) ажіотажний попит на ринку сприяє збільшенню споживання;
в) зростання пропозиції на ринку призводить до збільшення заощаджень;

г) очікування посилення дефіциту товарів зменшує заощадження;

д) збільшення податків підвищує заощадження.

2. Малозабезпечена сім'я:

а) більшу частину виробленого продукту споживає, а меншу – накопляє;

б) більшу частину виробленого продукту накопляє, а меншу – споживає;

в) весь вироблений продукт споживає.

3. Держава зацікавлена у заощадженнях, які здійснюють домогосподарства, оскільки:

а) заощадження є важливим джерелом інвестицій в економіку;

б) зацікавленість домогосподарств у заощадженнях перешкоджає розширенню підприємницької діяльності;

в) намагання домогосподарств до заощадження збільшує поточний попит.

Тема 10 Галузеві особливості виробництва і функціонування капіталу.

Форми прибутку, процент і рента

План семінарського заняття

1. Особливості виробництва і реалізації продукції в торгівлі. Торговий прибуток.

2. Економічні відносини у кредитно-банківській сфері. Позичковий капітал і відсоток. Банківський прибуток.

3. Ринкові відносини в агропромисловому секторі економіки.

4. Земельна рента, її суть, види і механізм створення.

Теми рефератів

1. Стан і проблеми розвитку ринку капіталу в Україні.
2. Сутність і фактори, що визначають ціну землі.
3. Основні проблеми та тенденції розвитку банківської системи України.
4. Особливості сучасних земельних відносин в Україні.

Питання для обговорення

1. Які Ви знаєте основні принципи кредитування?
2. Як впливає ставка банківського відсотка на рівень інвестицій?
3. Що таке земельна рента? Які її види Ви знаєте?
4. Що таке ціна землі і від чого вона залежить?
5. Що таке монопольна рента? Назвіть причини її виникнення.

Вправи

1. Вклавши у земельну ділянку 25 тис. лір, фермер отримав 5 тис. лір прибутку. Визначте земельну ренту, якщо середня норма прибутку – 12%.
2. Площа земельних угідь складає 120 га. попит на землю задається рівнянням $Q_d = 180 - 3R$, де R – ставка землі у грн. за один гектар, а Q_d – площа використаної землі. Ставка банківського відсотку – 10 %. Визначте рівноважну ціну ренти і ціну одного гектара землі.
3. Земельна ділянка коштує 250 млн. грн. при ставці банківського відсотку 10% і щорічній інфляції 5 %. Як зміниться ціна цієї ділянки, якщо банківський відсоток зросте на 15 %, а щорічний темп інфляції до 10 %?

Тести

1. Яка ознака притаманна банківській системі України:
 - а) однорівнева система;
 - б) дворівнева система;
 - в) трирівнева система;
 - г) немає правильної відповіді.
2. Рівноважна ставка відсотка врівноважує:
 - а) номінальну і реальну ставки відсотка;

- б) обсяг попиту і пропозиції позикових коштів;
- в) споживання і заощадження;
- г) всі вказані величини.

3. Причиною створення абсолютної ренти є:

- а) монополія на землю як об'єкту господарювання;
- б) монополія приватної власності на землю;
- в) монополія на землю, що знаходиться в унікальних природних умовах.

ЗМ 3 ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОГРЕС. ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Тема 11 Суспільне відтворення. Суспільний продукт і його основні форми

План семінарського заняття

1. Зміст, види та пропорції національного (суспільного) відтворення.
2. Теоретичні моделі суспільного відтворення.
3. Система національних рахунків: виникнення, зміст і цілі.
4. Концепції та принципи побудови системи національних рахунків.
5. Основні макроекономічні показники системи національних рахунків.
6. Сутність і структура національного багатства.
7. Ринковий кругообіг і макроекономічна рівновага.
8. Розподіл національного доходу і об'єктивні основи формування доходів населення.
9. Національний дохід, споживання і заощадження.

Теми рефератів

1. Формування цілісності національної економіки України в умовах становлення її державності.
2. Структурні перетворення та інвестиційна політика в країнах ринкової економіки.

3. Тіньова економіка, її сутність і види.
4. Показники ціннісних характеристик економічного добробуту.

Питання для обговорення

1. Чим було спричинено виникнення системи національних рахунків?
Розкрийте її зміст.
2. Дайте визначення і розкрийте сутність первинних доходів.
3. Розкрийте зміст і структуру вторинних доходів.
4. Що собою являє додана вартість і яке її значення в економіці?
5. Визначте сутність національного багатства і розкрийте його структуру.
6. Розкрийте фактори, що впливають на рівень суспільного добробуту.
7. Які показники розраховуються на основі ВВП?

Вправи

1. Зробивши відповідні розрахунки, поясніть, як збільшиться обсяг ВВП у результаті наступних колективних дій:

Лісоруб зрубав дерево та продав його за 20 грн. теслі, який розпиляв це дерево на дошки та продав їх за 35 грн. столяру, який, у свою чергу, зробив з дощок книжкові полиці і здав їх за 65 грн. до меблевої крамниці, де вони були придбані інженером за 110 грн.

2. Сукупна пропозиція характеризується наступними даними:

Рівень цін	250	225	200	175	150	125	125	125
Вироблений ВВП у фізичному вимірі	2000	2000	1900	1700	1400	1000	500	0

Сукупний попит складає:

Рівень цін	250	225	200	175	150	125	100
Реальний обсяг ВВП	1400	1500	1600	1700	1800	1900	2000

Побудуйте графік сукупного попиту і сукупної пропозиції. Визначте рівноважний обсяг ВВП та рівноважний рівень цін.

3. Визначте реальний ВВП, вироблений у 2000 році, якщо номінальний склав 80,5 млрд. дол., індекс споживчих цін – 2,8 %.

4. Побудуйте криву Лоренца за наведеними даними. Припустимо, що все населення розбите на п'ять груп за рівнем доходу. На першу групу родин припадає 7 % сукупного доходу, на другу – 12 %, на третю – 17 %, на четверту – 27 % і на п'яту – 37 %.

Тести

1. Валовий внутрішній продукт – це:
 - а) сума всіх вартостей, створених у макроекономіці за один рік;
 - б) сума всіх товарів, створених та повністю спожитих в національній економіці;
 - в) знов створена вартість у межах суспільства;
 - г) сума споживчих видатків, валових інвестицій, чистого експорту та державних видатків.
2. Номінальний ВВП вимірюється:
 - а) в експортних цінах;
 - б) у ринкових поточних цінах;
 - в) у базових цінах;
 - г) у світових цінах.
3. ВВП відрізняється від ВНП тим, що:
 - а) у ВНП включаються тільки кінцеві товари та послуги, вироблені своїми національними резидентами, розташованими на своїй національній території;
 - б) ВНП більше, ніж ВВП на величину сальдо між прибутком та доходами, отриманими підприємствами та фізичними особами даної країни за межами країни;
 - в) ВНП відрізняється від ВВП на величину сальдо між прибутком та доходами, отриманими іноземними резидентами на території даної країни.
4. Національне багатство країни – це:
 - а) вартість всього, чим володіє країна;
 - б) вартість всіх факторів виробництва;

в) сукупність всіх цінностей, якими володіє країна на кожному етапі розвитку.

5. Підвищення сукупного попиту може стати наслідком:

- а) рівня податків;
- б) трансфертних платежів;
- в) дефіциту державного бюджету.

6. На зростання сукупної пропозиції впливають:

- а) збільшення рівня цін на кожний продукт;
- б) зростання цін на ресурси;
- в) зростання продуктивності праці;
- г) зростання податків;
- д) зменшення видатків виробництва.

Тема 12 Економічний розвиток. Зайнятість, відтворення робочої сили та їх регулювання державою

План семінарського заняття

1. Економічне зростання: зміст, типи і фактори.
2. Концепції і моделі економічного зростання.
3. Циклічність економічного розвитку як прояв нестабільності.

Класифікація економічних циклів.

4. Зайнятість і сукупне відтворення робочої сили.
5. Безробіття, його зміст, причини, види і форми.

Теми рефератів

1. Теорії і моделі економічного зростання.
2. Специфіка економічних криз на сучасному етапі.
3. Соціальні наслідки безробіття.
4. Еволюція теорії довгих хвиль в економіці.

Питання для обговорення

1. Чим обумовлена циклічна форма економічного розвитку?
2. Чим відрізняється економічне зростання від економічного розвитку?

3. Які моделі економічного зростання Ви знаєте?
4. В чому полягає сутність проблеми зайнятості населення?
5. Які особливості формування ринку праці в Україні Ви можете назвати?
6. Як визначити рівень безробіття?
7. Назвіть основні форми безробіття.
8. Який механізм втручання держави у проблему зайнятості?

Вправи

1. Є наступна інформація: чисельність зайнятих – 90 млн. чол., чисельність безробітних – 10 млн. чол. Визначте загальний рівень безробіття.
2. Визначте рівень природного безробіття при наступних даних: кількість офіційно зареєстрованих безробітних – 7 млн. чол., в тому числі 50 % з них втратили роботу у зв'язку з економічною кризою. Сукупна робоча сила нараховує 80 млн. чоловік.
3. В економіці країни зайнято 18 млн. осіб. Рівень безробіття складає 7 %. Визначте чисельність економічно активного населення.
4. Населення країни складає 50 млн. осіб. Воно поділяється на економічно активне й економічно неактивне у пропорції 2/3. Загальна чисельність безробітних складає 1 млн. осіб, у тому числі циклічна – 400 тис. осіб. Визначте природний рівень безробіття в країні.

Тести

1. Тривалість короткострокового циклу складає:
 - а) 1-2 роки;
 - б) 3-5 років;
 - в) 40-60 років;
 - г) 7-11 років.
2. Чого не відбувається у фазі кризи:
 - а) домогосподарства купують менше споживчих товарів;
 - б) скорочуються інвестиційні видатки фірм і підприємства;
 - в) зменшується попит на робочу силу;

г) зменшення трансфертних платежів.

3. Розділіть фактори, що впливають на попит і пропозицію робочої сили:

- а) чисельність у країні працездатного населення;
- б) тривалість робочого дня;
- в) рівень кваліфікації та професійної підготовки кадрів;
- г) підвищення середнього рівня заробітної плати.

4. Яка форма безробіття має місце:

- а) в економіці спостерігається спад виробництва;
- б) під час літніх відпусток попит на робочу силу знижується;
- в) через сильні холоди припинені будівельні роботи;
- г) фототехніка у типографській справі витісняє наборщиків;
- д) компанія позбавляється не вигідних виробництв та скорочує робочі місця.

Тема 13 Господарський механізм у системі суспільного відтворення.

Держава та її економічні функції

План семінарського заняття

1. Господарський механізм: його сутність і функції.
 2. Економічні функції держави і методи державного регулювання.
 3. Бюджетно-податкова система як інструмент економічної політики.
- Грошово-кредитна політика держави.

Теми рефератів

1. Держава і ринок – складові успішного розвитку економіки.
2. Правові та адміністративні методи державного регулювання економіки.
3. Державне регулювання підприємницької діяльності.
4. Становлення та розвиток податкової системи України.

Питання для обговорення

1. Що таке господарський механізм? Які елементи складають його структуру?

2. Які питання має вирішувати державне регулювання?
3. Які методи державного регулювання Вам відомі?
4. Назвіть основні підсистеми господарського механізму.

Вправи

1. За даними таблиці визначте середні та граничні податкові ставки.

Дохід	Величина податку	Середня ставка податку	Гранична ставка податку
0	0	-	-
50	5		
100	15		
150	30		
200	50		
250	75		

Тести

1. До функцій господарського механізму належать (Так / Ні):
 - а) регулювання поведінки господарських суб'єктів;
 - б) реалізація відносин панівного типу власності;
 - в) вирішення протиріч економічної системи;
 - г) забезпечення економічного зростання.
2. Які методи державного регулювання найбільш дієві в активізації вітчизняного виробника:
 - а) адміністративні;
 - б) економічні;
 - в) донорські;
 - г) протекціоністські.
3. Державне регулювання (Так / Ні):
 - а) обумовлене виключно інтересами бюрократичного апарату;
 - б) перш за все служить економічним цілям національного фінансового капіталу;
 - в) визвано потребами військово-промислового комплексу;
 - г) призначене служити укріпленню та адаптації існуючого строю до

мінливих умов шляхом вирішення завдань, які сам по собі ринковий механізм вирішити не в змозі.

4. Яким завданням відповідає застосування адміністративних методів регулювання?

- а) забезпеченню високого економічного зростання;
- б) укріпленню національної валюти;
- в) структурній перебудові;
- г) соціальному захисту громадян.

Тема 14 Сучасні економічні системи. Особливості розвитку перехідних економік

План семінарського заняття

1. Економічна система, її типи та їх характеристики.
2. Змішана ринкова економіка і соціально орієнтоване ринкове господарство.
3. Трансформація відносин власності та формування конкурентного середовища в економіці.
4. Зміст та особливості розвитку перехідних економік.

Теми рефератів

1. Закономірності та етапи розвитку капіталістичної економіки.
2. Змішана економічна система.
3. Механізм функціонування адміністративно-командної економіки.

Питання для обговорення

1. Яка, на Вашу думку, більш прогресивна модель економіки: «змішана» чи «соціально орієнтована»? Обґрунтуйте чому.
2. Що являє собою постіндустріальне суспільство, і які його основні характерні ознаки?
3. Розкрийте сутність та механізм процесів роздержавлення та приватизації в Україні.
4. Поясніть, в чому полягають особливості перехідної економіки.

5. Що передбачає лібералізація економіки?
6. Назвіть основні протиріччя перехідної економіки України.

Тести

1. Головними завданнями переходу від адміністративно-командної до ринкової економіки є:
 - а) ліквідація державного контролю над цінами і тарифами;
 - б) приватизація значної частини державного сектору економіки;
 - в) введення державної монополії зовнішньої торгівлі;
 - г) свобода приватного підприємництва.
2. Які заходи відносяться до інституційних перетворень:
 - а) підвищення цін на пальне;
 - б) введення валютного коридору;
 - в) створення дворівневої банківської системи.
3. Для змішаної економічної системи не є властивим:
 - а) вільна конкуренція;
 - б) ринкове саморегулювання;
 - в) державне регулювання економіки;
 - г) директивне планування на макрорівні.
4. Що таке «невидима рука» в економічному аналізі А. Сміта?
 - а) намагання максимізувати прибуток;
 - б) малопомітна роль держави в економіці;
 - в) науково-технічна революція;
 - г) ринкове саморегулювання.

Тема 15 Суть і структура світового господарства. Форми міжнародних економічних відносин

План семінарського заняття

1. Світове господарство: його сутність і структура.
2. Форми міжнародних економічних відносин. Світовий ринок товарів і послуг.

3. Сутність і форми міжнародного руху капіталів.
4. Міжнародна міграція трудових ресурсів.
5. Міжнародні валютно-фінансові відносини.

Теми рефератів

1. Основні напрямки та проблеми інтеграції України у світовий економічний простір.
2. Проблеми трудової міграції України та їх вирішення.
3. Проблеми управління зовнішньоекономічною діяльністю України.

Питання для обговорення

1. Що таке «світове господарство» і які об'єктивні причини його формування?
2. Чим відкрита економіка відрізняється від закритої?
3. Які форми міжнародних економічних відносин Ви знаєте?
4. Які перспективи зовнішньої торгівлі України?
5. Охарактеризуйте соціально-економічні наслідки міграції робочої сили?

Вправи

1. У двох країнах - А і Б – альтернативні витрати при виготовленні овочів та автомобілів наступні:

- країна А: 1 автомобіль = 100 тис. тонн овочів;
- країна Б: 1 автомобіль = 125 тис. тонн овочів.

Якій країні варто спеціалізуватися на виробництві автомобілів, а якій на виробництві овочів згідно з теорією порівняльних переваг?

2. Припустимо, що два регіони – Кримський та Чернігівський – вирощують тютюн і картоплю. В таблиці наведені дані про витрати на виробництво обох товарів у кожному з регіонів:

Назва продукції	Витрати праці (людино-годин) на виробництво однієї тони	
	Крим	Чернігів
Тютюн	20	10
Картопля	25	18

Дайте відповіді на запитання:

1. Який регіон має порівняльні переваги у виробництві тютюну, а який – картоплі?
2. На якому з двох товарів слід спеціалізуватися обома регіонам?

Тести

1. Першою формою міжнародних економічних відносин між країнами була;
 - а) міграція робочої сили;
 - б) міжнародна торгівля;
 - в) конвертованість валюти;
 - г) вивезення капіталу.
2. Світова економіка – це:
 - а) сукупність економік розвинених, тих, що розвиваються, а також країн з перехідною економікою;
 - б) сукупність всіх національних економік;
 - в) сукупність економік країн-членів ООН.
3. Зниження обмінних курсів національної грошової одиниці з метою стимулювання споживчого попиту на внутрішньому ринку:
 - а) ревальвація;
 - б) інфлювання;
 - в) девальвація;
 - г) дефлювання.
4. Виробництво зернових культур фермерським господарством є поділом праці на:
 - а) галузевому рівні;
 - б) рівні підприємства;
 - в) рівні держави;
 - г) світового господарства.

Тема 16 Економічні аспекти глобальних проблем та їх вплив на економічний розвиток України

План семінарського заняття

1. Глобалізація к закономірний процес світогосподарського розвитку.
2. Сутність і класифікація глобальних проблем.
3. Шляхи розв'язання глобальних проблем.

Теми рефератів

1. Роль і місце міжнародних організацій у світовому господарстві.
2. Паливно-енергетична та сировинна проблеми сучасності.
3. Демографічні проблеми світу та шляхи їх вирішення.
4. Масштаби загрози і шляхи вирішення глобальних екологічних проблем.
5. Концепція ноосфери В. І. Вернадського і формування глобальної економіки.

Питання для обговорення

1. Проаналізуйте сучасні визначення глобалізації та розкрийте сутність цього явища.
2. Чим глобальна економіка відрізняється від світової?
3. Розкрийте суперечності глобалізації. Чи існує механізм їх вирішення?
4. Охарактеризуйте необхідні умови забезпечення екологічного розвитку.

Вправи

1. Екологічними правилами забороняється вирубувати дерева й кущі на певній смузі навколо берегів річок та озер. Поясніть чому.
2. Проаналізуйте комплекс оздоровчих факторів природного середовища, який забезпечує нормальний розвиток людини, та негативних, які діють навпаки. Визначте ті території України, екологічний стан яких негативно позначається на здоров'ї та умовах проживання їх мешканців.

Тести

1. Яка з проблем не набула статусу глобальної:
 - а) екологічна криза;
 - б) демілітаризація економіки;
 - в) збереження миру;
 - г) немає правильної відповіді.
2. Першочерговою для людства є проблема:
 - а) продовольча;
 - б) забезпечення миру, відвернення термоядерної світової війни;
 - в) демографічна;
 - г) енергетична.
3. Визначте, чи правильні наступні твердження (Так / Ні):
 - а) глобалізація має суперечливий вплив на світогосподарський розвиток;
 - б) урбанізація означає зростання кількості населення;
 - в) глобалізація – це вже завершений процес.

ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ *(для студентів заочної форми навчання)*

1. Історія становлення, предмет і метод політичної економії.
2. Економічні потреби й інтереси: сутність, класифікація і механізм взаємодії.
3. НТР як форма розвитку продуктивних сил, її роль в постіндустріальному суспільстві.
4. Соціально-економічна ефективність суспільного виробництва: критерії і основні показники. Проблеми підвищення ефективності суспільного виробництва в Україні.
5. Економічні системи: сутність, класифікація і основні типи. Особливості перехідних економічних систем.

6. Відносини власності, їх сутність, структура і еволюція на сучасному етапі розвитку суспільства.

7. Гроші, їх функції та види. Особливості сучасних грошей.

8. Взаємодія ринку і держави в економічній системі змішаного типу.

9. Інфраструктура ринку і проблеми її формування в Україні.

10. Біржі, їх види і роль у розвитку фінансових ринків.

11. Сутність, види і функції цін у сучасній економіці. Проблеми ціноутворення в умовах різних типів ринкових структур.

12. Витрати виробництва, їх сутність і основні види. Формування прибутку підприємств.

13. Економічна природа і види конкуренції.

14. Економічні основи виникнення монополій і світовий досвід антимонопольного регулювання.

15. Капітал і наймана праця: сутність, еволюція і суперечності взаємодії.

16. Заробітна плата: сутність, структура й сучасні особливості.

17. Сутність позичкового капіталу і його роль у сучасній економіці.

18. Банки, їх види та функції в ринковій економіці. Особливості розвитку банківської системи в Україні.

19. Торговий капітал: сутність, еволюція і сучасні особливості.

20. Форми власності й види підприємств у сучасній економіці.

21. Малий і середній бізнес у сучасній економічній системі. Проблеми розвитку малого й середнього бізнесу в Україні.

22. Соціально-економічна природа тіньової економіки.

23. Аграрні відносини і їх еволюція на сучасному етапі.

24. Основні макроекономічні показники в системі національних рахунків та їх динаміка в Україні.

25. Економічні цикли та їх види. Особливості сучасних ділових циклів.

26. Безробіття: суть, причини, види й соціально-економічні наслідки.

27. Інфляція, її причини, види й наслідки. Антиінфляційна політика держави.

28. Особливості інфляційних процесів та антиінфляційної політики в Україні.

29. Інвестиції, їх види, фактори й вплив на економіку. Проблеми активізації інвестиційної діяльності в Україні.

30. Об'єктивна необхідність, форми й методи державного регулювання економіки.

31. Фіскальна політика держави, її види, механізм і значення.

32. Особливості й проблеми проведення ефективної бюджетно-податкової політики в Україні.

33. Бюджетний дефіцит, його види, наслідки й засоби покриття. Вплив державного боргу на економічне становище країни.

34. Дворівнева банківська система країни. Роль інституту центрального банку в проведенні ефективної монетарної політики.

35. Монетарна політика, її сутність, інструменти, види і вплив на економічний розвиток.

36. Фінансові ринки, особливості формування їх сучасної моделі.

37. Економічне зростання: сутність, види й основні чинники. Особливості сучасного типу економічного зростання.

38. Інформаційна економіка і становлення нового типу економічного зростання.

39. Ринок праці, зростання і зайнятість населення. Механізми державного регулювання зайнятості населення.

40. Рівень життя населення: сутність, вимірювання і проблеми диференціації. Проблеми підвищення рівня життя населення.

41. Соціальна політика держави і проблеми підвищення її ефективності в Україні.

42. Зовнішньоторговельна політика, її механізми, інструменти й наслідки. Особливості проведення зовнішньоекономічної політики в Україні.

43. Глобалізація та її вплив на розвиток світової економіки.

44. Світове господарство: сутність і етапи розвитку. Проблеми активізації участі України в міжнародній економічній інтеграції.
45. Сутність перехідної економіки: теорія і світовий досвід.
46. Сучасний регіональний розвиток: світовий досвід і проблеми України.
47. Основні проблеми соціально-економічного розвитку Харківщини.
48. Співвідношення самоорганізації і державного регулювання в розвитку регіонів.
49. Розвиток регіональних фондових ринків.
50. Проблеми становлення інститутів ринку в перехідній економіці України.

Порядок вибору теми контрольної роботи

Дві останні цифри залікової книжки	Цифра для віднімання	№ теми
01-50	-	01-50
51-99	50	01-49

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ

(для студентів денної та заочної форм навчання)

1. Предмет і функції політекономії.
2. Основні методи пізнання соціально-економічних процесів.
3. Процес суспільного виробництва.
4. Матеріальні основи розвитку сучасної цивілізації
5. Економічна система суспільства і власність.
6. Економічні потреби та інтереси.
7. Суспільний поділ праці – джерело соціально-економічного розвитку.
8. Людина – основне джерело і критерій соціально-економічного прогресу.

9. Багатство людського суспільства як результат і умова соціально-економічного розвитку.

10. Характеристика товарного виробництва.

11. Товар і його властивості.

12. Теорії вартості.

13. Гроші як економічна категорія.

14. Функції грошей як загального еквівалента.

15. Концепції грошей та сучасні зміни в грошовому обігу.

16. Основні рушійні сили та закони товарного виробництва.

17. Ринкове господарство і його основні суб'єкти.

18. Сучасний ринок, його структура і функції.

19. Конкуренція і монополія в ринковій системі.

20. Мікроекономічний рівень господарювання і форми його організації.

21. Співвідношення попиту та пропозиції і ціноутворення.

22. Витрати виробництва і прибуток.

23. Капітал і підприємництво.

24. Підприємство в умовах ринкового господарювання. Маркетинг і менеджмент.

25. Теоретичні основи економіки домогосподарства.

26. Відтворення і економічне зростання на макрорівні.

27. Макроекономічний рівень господарювання і система національних рахунків.

28. Економічна рівновага і циклічність суспільного виробництва.

29. Зайнятість і безробіття. Ринок робочої сили.

30. Особливості відтворення в аграрній сфері економіки.

31. Фінансово-грошова система.

32. Система розподілу доходів.

33. Особливості економічних відносин країн, що розвиваються.

34. Економічний устрій в умовах переходу від командно-адміністративної систем до ринкової економіки.

35. Сутність світового господарства, його структура і суперечності розвитку.

36. Традиційні і стратегічні міжнародні економічні відносини. Платіжний баланс.

37. Зовнішньоекономічні відносини і проблеми інтеграції України у світове господарство.

38. Економічні аспекти глобальних проблем.

39. Економічна теорія як підґрунтя економічної політики.

40. Економічна роль держави.

41. Політика державного регулювання економіки.

42. Податково-бюджетна політика держави.

43. Грошова-кредитна політика держави.

44. Інноваційна політика держави.

45. Особливості сучасної економічної політики в Україні.

46. Становлення та еволюція економічної теорії.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

З ДИСЦИПЛІНИ

«ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ»

Студент отримує оцінку *«відмінно»*, якщо він засвоїв основні поняття і категорії; вільно оперує необхідним науковим матеріалом; може самостійно аналізувати фактичний та науковий матеріал і робити узагальнення; може проаналізувати теорії, погляди, факти, що відображені в літературі; вільно володіє матеріалами; дає обґрунтовані відповіді на всі питання.

Студент отримує оцінку *«добре»*, якщо він засвоїв поняття, але в ряді випадків є неточності; оперує необхідним матеріалом, але зустрічаються неточності; може самостійно аналізувати фактичний матеріал, але узагальнення викликає труднощі; дає відповіді на всі питання, але проблеми висвітлюються не повністю; відповіді дає на всі питання, але матеріал одного з питань неповністю розкриває проблему, є неточності.

Студент отримує оцінку *«задовільно»*, якщо він засвоїв поняття і категорії нечітко, не послідовно; відчувається недолік знання наукового і фактичного матеріалу; може переказати учбовий матеріал з елементами практичного аналізу; відповіді на запитання дає не повні, допускає вагомі помилки.

Студент отримує оцінку *«незадовільно»*, якщо він не засвоїв основні поняття й категорії; не знає наукового і фактичного матеріалу; може лише переказувати учбовий матеріал; не може обґрунтувати відповіді на жодне питання; не може відповісти на питання екзаменаційних білетів.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України: офіц. текст станом на 07.10.2012 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/136-15>
2. Цивільний кодекс України: офіц. текст станом на 18.10.2012 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Амосова В. В. Экономическая теория / В. В. Амосова, Г. М. Гукасьян, Г.А. Маховикова. – Спб. : Питер, 2002. – 480 с.
4. Гаркуша Ю. О. Політична економія: методичні вказівки до семінарських занять і самостійної роботи студентів економічних спеціальностей / Ю. О. Гаркуша, І. Ю. Тур; Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «ХАІ». – Харків : ВЦ «ХАІ», 2008. – 50 с.
5. Гаршина О. К. Практикум по политической экономии : Учебное пособие / О. К. Гаршина, В. А. Панков. – Краматорск : ДГМА, 2006. – 240 с.
6. Задоя А. А. Основы экономики: учеб. пособие / А. А. Задоя, Ю. Е. Петруня. – Київ : Вища шк. ; Знання-Прес, 2008. – 179 с.
7. Зазимко А. З. Політична економія : структурно-логічний навч. Посібник / А. З. Зазимко. – Київ : КНЕУ, 2005. – 358 с.
8. Кись А. П. Практикум по политической экономии : учеб. пособие / А. П. Кись, А. В. Литвиненко, В. М. Филатов. – Харків : ИД «ИНЖЭК», 2007. – 144 с.
9. Косік А. Ф. Мікроекономіка: навчальний посібник / А. Ф. Косік, Г. Е. Гронтковська. – Київ : Центр навчальної літератури, 2004. – 416 с.
10. Краус К. М. Політична економія: навч- метод. посібник / К. М. Краус, Н. М. Краус, О. В. Манжура. – Полтава : Оріяна, 2012. – 274 с.
11. Практикум по курсу «Политическая экономия»: Учебно-методическое пособие / [В. Н. Кузнецова, С. А. Кучерук, И. В. Дмитриева та др.]. – Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2003. – 156 с.
12. Основи економічної теорії : Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. С. В. Мочерного. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. – 572 с.

13. Панчишин С. Макроекономіка : навчальний посібник / С. Панчишин. – Київ : Либідь, 2001. – 616 с.
14. Політична економія: практикум : навч. посібник / С. В. Васильєв, І. І. Вініченко, В. О. Олексюк. – Донецьк : Юго-Восток, 2012. – 460 с.
15. Економічна теорія. Політекономія : навч. посібник / В. М. Семененко, Л. І. Коваленко, В. В. Бугас, О. В. Семененко; [за заг. ред. В. М. Семененка та Д. І. Коваленка]. – Київ : Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.

Виробничо-практичне видання

Методичні рекомендації

до організації самостійної роботи, проведення практичних занять
та виконання контрольних робіт

з дисципліни

«ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ»

*(для студентів 1 курсу денної та 2 курсу заочної форм навчання
спеціальності 051 – Економіка, 071 – Облік і оподаткування)*

Укладач **МОЖАЙКІНА** Наталія Василівна

Відповідальний за випуск *І. А. Островський*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *І. В. Волосожарова*

План 2018, поз. 304М

Підп. до друку 04.06.2018 Формат 60 x 84/16

Друк на ризографі. Ум. друк. арк. 1,6

Тираж 50 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.

Електронна адреса: rektorat@kname.edu.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 5328 від 11.04.2017.